

3. Morozova, T. Y., Morozov, S. A. (2002). Myr za steklianoi stenoj. Knyha dlja rodytelej avtychnykh detej. Moskva: "Yzd-voSyhnal".

4. Rukov, V. Avtyzm. Statystyka po avtyzmu. URL: <http://psypp.ru/art01/autizm.php>.

5. Spyvakovskaia, A. S. (2000). Psykhoterapiya: yhra, detstvo, semia. Chast 2: psykhoterapiiadetskoho avtyzma. Moskva. 464 s.

N.O. Yevdokymova, E.S. Chekanova. Particular qualities of gaming activities for children with autism. *The article focuses on the need for socialization of autistic children. The primary socialization of these children is the play. Therefore, the construction of the logic of developing the ability of children with autism to play is actualized. Features of play activity of a child with autism are determined: self-stimulation of auditory, visual, tactile and other sensations; use of non-game items; limited and monotonous action with toys; lack of a game plot; indifference to adults. The main and specific tasks of play sessions for children with autism are defined. Levels in the game mastered by the child are distinguished: contact establishment; imitation; games by the rules; story-role-playing games. The structure of a play session for children with autism is suggested.*

For children with autism, playing is a possible way to help move from self-immersion to real interaction with others, to understand their feelings, surroundings, relationships with parents and peers.

Features of play activities of children with autism are: play with your own feeling, lack of plot, the child does not play the game offered to adults.

Prospects for further research. The proposed play structure for children with autism can be taken into account and used by speech therapists, speech pathologists, psychologists who work with children with autism for more effective development of children.

Keywords: children with autism, play activity, play, emotional contact, communicative abilities.

УДК 159.9; 364.044.24

Н.О. Євдокимова, Ю.В. Воскевич

ОЗНАКИ І ПРИЧИНИ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРЯННЯ ПРИЙОМНИХ БАТЬКІВ ТА БАТЬКІВ-ВИХОВАТЕЛІВ ДИТЯЧИХ БУДИНКІВ СІМЕЙНОГО ТИПУ

Н.О. Євдокимова, Ю.В. Воскевич. Ознаки і причини емоційного вигорання прийомних батьків та батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу. У статті показано, що діяльність прийомних батьків і батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу є емоційно напруженою і може призводити до емоційного вигорання. Зазначено, що емоційне вигорання дуже негативно впливає на людину, підриває її здоров'я і бажання працювати. Головними складовими емоційного вигорання визначено: емоційне виснаження (переживання спустошеності і безсилля); зниження

чутливості по відношенню до інших людей (прояв байдужості, черствості, безсердечності, грубості); применшення своїх досягнень (утрата сенсу і бажання докладати особисті зусилля), намір повернути дитину. Підкреслено, що ймовірність вигорання вища, якщо до проблем у дитячо-батьківських відносинах додаються проблеми на роботі, конфлікти подружжя, втрата значущих зв'язків.

Ключові слова: синдром вигорання, емоційне вигорання, прийомні батьки, батьки-вихователі дитячих будинків сімейного типу.

Н.А. Евдокимова, Ю.В. Воскевич. Признаки и причины эмоционального выгорания у приёмных родителей и родителей-воспитателей детских домов семейного типа. В статье показано, что деятельность приемных родителей и родителей-воспитателей детских домов семейного типа является эмоционально напряженной и может приводить к эмоциональному выгоранию. Отмечено, что эмоциональное выгорание очень негативно влияет на человека, подрывает его здоровье и желание работать. Главными составляющими эмоционального выгорания определены: эмоциональное истощение (переживание опустошенности и бессилия); снижение чувствительности по отношению к другим людям (проявление равнодушия, черствости, бессердечности, грубости); обесценивание своих достижений (потеря смысла и желания прилагать личные усилия); намерение вернуть ребенка. Подчеркнуто, что вероятность выгорания выше, если к проблемам в детско-родительских отношениях добавляются проблемы на работе, конфликты супругов, потеря значимых связей.

Ключевые слова: синдром выгорания, эмоциональное выгорание, приёмные родители, родители-воспитатели детских домов семейного типа.

Постановка проблеми. Численними дослідженнями доведено, що сучасні люди, провідною діяльністю яких є спілкуватися з оточуючими, доволі часто потерпають від синдрому емоційного вигорання. У цеколо потрапляють і прийомні батьки та батьки-вихователі дитячих будинків сімейного типу, чия діяльність можна вважати однією з найбільш емоційно напружених, оскільки вона тісно пов'язана з міжособистісною взаємодією та спілкуванням. На нашу думку, це актуалізує розгляд проблеми емоційного вигорання.

Синдром емоційного вигорання відноситься до числа феноменів особистісної деформації. Учені трактують емоційне вигорання як тривимірний синдром, який характеризується емоційним виснаженням, деперсоналізацією та редукцією професійних обов'язків (С. Джексон, К. Маслач, В. Шауфелі та ін.). Така структура емоційного вигорання спонукає дослідників до пошуку різноаспектних пояснень вигорання та визначення відповідних засобів подолання його симптомів, тому що емоційне вигорання дуже негативно впливає на людину, підриває її здоров'я і бажання працювати. Найбільш небезпечним є вигорання на початку свого розвитку, тому що той, хто "страждає" від емоційного вигорання, не усвідомлює його симптомів.

Найчастіше термін "емоційне вигоряння" вживають у контексті діяльності працівників, чия професія пов'язана з допомогою людям. Це – лікарі, рятувальники, медсестри, працівники соціальних служб, педагоги. Але є й особлива група людей, які також піддаються чуттєвому виснаженню, однак про них у нас не прийнято говорити. Це – прийомні батьки та батьки-вихователі дитячих будинків сімейного типу, емоційне вигоряння яких наразі недостатньо вивчене. Проте від стану емоційного благополуччя прийомних батьків та батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу безпосередньо залежить ефективність їх виховного впливу на дітей. У цьому полягає актуальність нашого наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням емоційного вигоряння у науковій літературі приділяється досить багато уваги. При цьому більшість авторів пов'язують емоційне вигоряння з професійним. Так, А. В. Вертель та С. Б. Кузікова [2] визначають емоційне вигоряння через призму порушення професійної ідентичності особистості. Л. М. Шевченко [6] розглядає емоційне вигоряння працівників поліції як складову їхнього професійного вигоряння, а Д. О. Щербаков [7] досліджує вплив емоційного вигоряння військовослужбовців на деформацію їхньої емоційної сфери особистості. Я. В. Козуб [4] пов'язує емоційне вигоряння здобувачів вищої освіти з їхнім емоційним ставленням до навчання. Проте, за нашими науковими розвідками, проявам цього явища у прийомних сім'ях та будинках сімейного типу увага не приділялась.

Метою статті є визначення типових рис прояву синдрому емоційного вигоряння у прийомних батьків та батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу тарозробка рекомендацій щодо його попередження та подолання.

Завданнями статті, відповідно до її мети, є:

- визначення специфічних психологічних ознак синдрому вигоряння у прийомних батьків та батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу;
- виявлення основних причин синдрому вигоряння у цієї категорії людей;
- розгляд симптомів трьох стадій синдрому вигоряння;
- розробка рекомендацій щодо запобігання появі цього феномену у прийомних батьків та батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Прийомні батьки та батьки-вихователі дитячих будинків сімейного типу знаходять бажаних дітей і починають жити їх проблемами, їх емоціями, допомагати долати наслідки минулих травм. Але процес реабілітації прийомних дітей – справа складна і тривала, вона вимагає від дорослих великих емоційних витрат. Отже, емоційне вигоряння – це відповідна реакція людини на тривалі стреси міжособистісної взаємодії.

Головними складовими цього процесу є: емоційне виснаження (переживання спустошеності і безсилля); зниження чутливості по відношенню до інших людей (прояв байдужості, черствості, безсердечності, грубості); применшення своїх досягнень (утрата сенсу і бажання докладати особисті зусилля), намір повернути дитину.

Крім почуття втоми, фізіологічних порушень, прийомні батьки можуть відчувати бажання відволіктися від рішення проблем, пов'язаних з дитиною. Іноді дорослий може сприймати прийомну дитину як агресора, який зазіхає на життєве благополуччя сім'ї, і від цього відчувати почуття провини і тривоги. У таких випадках батьки, досягнувши результатів у розвитку прийомної дитини, готові знецінити свою роботу і не помічають нових досягнень.

Найчастіше прийомна дитина приходиться у сім'ю, де вже є кровні діти чи інші прийомні діти, вона розуміє особливості своєї життєвої історії, в її серці "жива рана, пов'язана з неможливістю рости і розвиватися в стосунках з рідними мамою і татом"[1, с. 47]. Вибудувати відносини прихильності з такою дитиною – дуже непросте завдання, що вимагає значних емоційних, часових, фізичних та матеріальних витрат.

На консультацію до психологів прийомні батьки та батьки-вихователі дитячих будинків сімейного типу приходять зі скаргами на прийомних дітей, їхню важку поведінку, непослух, переживаючи втому і розчарування від того, що зусилля по вихованню здаються марними. Дорослі відчувають втому і можуть знецінювати результати своєї праці по вихованню прийомної дитини.

Ризик вигорання збільшується при нерівномірному розподілі праці і відпочинку, адже ми знаємо, що батьківство іноді вимагає 99% часу доби. На задній план відходять особисте життя, дозвілля, спілкування з друзями, які є ресурсом для поповнення фізичних та емоційних витрат.

Імовірність вигорання вища, якщо до проблем у дитячо-батьківських відносинах додаються проблеми на роботі, конфлікти подружжя, втрата значущих зв'язків.

У батьків-замісників спостерігаються і такі специфічні ознаки емоційного вигорання, як: зниження ентузіазму, з якого починався прийом дитини у сім'ю; підвищене почуття відповідальності за виховання дітей; дратівливість, нервозність, неспокій, постійна втома; виправдання замість рішень; віддалення від дітей, почуття нудьги, коли поруч діти; відчуття спустошеності, образи; гнів, підозріливість; відчуття розчарування; похмурі життєві перспективи (особливо по відношенню до дітей).

Основні причини синдрому вигорання у батьків-замісників:

1) відчуття великої відповідальності перед собою, законом, дітьми;

2) зайнятість прийомних батьків та батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу 24 години на добу, що накопичує втому;

3) довга відсутність видимих результатів у вихованні прийомних дітей;

4) регресія важкої поведінки у дітей (повернення до минулих звичок, минулої поведінки);

5) відсутність готових рішень проблем, що виникають;

6) нездатність вирішити проблему в сьогоденні, що викликає почуття безвиході;

7) нестача вільного часу й особистого спілкування поза сім'єю;

8) безперервний аналіз і самодисципліна;

9) необхідність регулярного ведення матеріальної звітності;

10) підвищений шумовий фон прийомної сім'ї та дитячого будинку сімейного типу;

11) інциденти у сім'ї;

12) труднощі делегування батьківських обов'язків іншим членам сім'ї, невміння розслаблятися;

13) брак знань у галузі педагогіки, психології, медицини, юриспруденції;

14) "невірні" мотиви прийому дитини в сім'ю, невиправдані очікування;

15) споживацьке ставлення прийомних дітей до речей: невміння їх берегти і цінувати;

16) відсутність можливості отримувати професійну допомогу фахівців супроводжуючих установ;

17) упереджена позиція суспільства;

18) підвищена увага з боку інших людей і ЗМІ;

19) неможливість спілкування з іншими сім'ями, ізоляція.

Виховання дитини – важка праця, до котрої часто батьки-замісники виявляються невідповідними. Звичайний порядок існування сім'ї з появою дітей суттєво змінюється. Постійні тривоги за здоров'я дитини, страх зробити щось не так, складнощі з адаптацією до своїх нових соціальних ролей і, звичайно, відсутність вільного часу. У багатьох сім'ях-замісниках до цього списку додаються також економічні проблеми, брак підтримки з боку інших членів сім'ї, невирішене житлове питання та інше.

Природно, що всі без винятку зазначені умови безпосередньо впливають на емоційний стан прийомних батьків та батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу, який під їх впливом поступово порушується, що урешті-решт призводить до нервового зриву, депресії і перевтоми.

Психологічними ознаками синдрому вигорання є: постійне почуття заклопотаності; неминуща втома; переживання внутрішньої порожнечі;

драгівливість, спрямована на оточуючих; ставлення до дітей як до неписьменних; непевненість у собі, своїй батьківській компетентності; незадоволення особистим життям.

Багато хто вважає, що емоційному вигорянню піддаються тільки жінки, проте це не так. Ця недуга проявляється також у прийомного батька, батька-вихователя, однак у прийомної матеріта матері-вихователя вона дійсно зустрічається частіше.

Розпізнавати цю недугу можна шляхом спостережень за змінами поведінці людини. До симптомів емоційного вигорання відносяться: постійна втома, небажання щось робити або виконання звичних дій на автоматі, плаксивість, апатія, байдужість до власної дитини чи навпаки, драгівливість і безпричинна агресія, втрата інтересу до спілкування з сім'єю, родичами, друзями, стан постійної тривоги і депресії.

Існує три стадії синдрому вигорання. Перша стадія називається "стадією витримування". Вона характеризується станом, коли прийомні батьки та батьки-вихователі дитячих будинків сімейного типу відчують, що їм важко, але з останніх сил намагаються взяти себе в руки. У них падає самооцінка, виникає безперервна неспокійність, що ще більше посилює нервову виснаженість і позначається на емоційному стані дитини. Друга стадія – "отари невтримування" – має такі симптоми: прийомні батьки та батьки-вихователі дитячих будинків сімейного типу розуміють, що вони більше не можуть витримувати емоційне навантаження, їм хочеться все покинути, розірвати замкнене коло, позбутися цього стану, який давить. На третій стадії зазвичай починаються серйозні деформації особистісного характеру. Психіка людини з синдромом емоційного вигорання на стадії деформації включає особливий захист, і прийомні батьки та батьки-вихователі дитячих будинків сімейного типу починають звинувачувати себе у ситуації, що склалася з дитиною, а заодно і всіх оточуючих.

Існують певні фазирозгортання процесу вигорання у прийомних батьків та батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу:

1. Попереджувальна фаза (абсолютне поглиблення у розвиток дитини, відмова від своїх потреб, втома, незібраність).

2. Зниження рівня власної участі (переживання "нестачі палива", недолік теплих почуттів до дітей та інших членів сім'ї, втрата зацікавленості у розвитку дітей).

3. Поява емоційних реакцій і руйнівної поведінки (переживання почуття провини, низька оцінка себе як батька, страхи, пригніченість, недовірливість, конфліктність, відхід від спілкування).

4. Поява психосоматичних реакцій (стрімкий занепад стрімкості праці, загострення хронічних захворювань, зниження імунітету, безсоння, головний біль, незадоволення власним життям).

5. Розчарування (негативна життєва установка, почуття безпорадності і безглуздості життя, смуток).

Відносини у прийомній сім'ї та дитячому будинку сімейного типу розвиваються, як і в звичайних сім'ях, нерівномірно, розмірені етапи змінюються кризами, слідом за емоційними підйомами настають емоційні спади.

На відносини у родині впливає те, наскільки кожен член сім'ї прагне піклуватися один про одного, чи є у сім'ї повага і взаємодовіра. Абсолютно допустимо, що спад у відносинах, який здається гірким випробуванням в даний час, можна прийняти як природний розвиток подій і пам'ятати про надію на краще у майбутньому.

Для того щоб виключити емоційне вигорання, потрібно навчитися багато чому – для початку змінювати свою позицію відповідно до умов. Чим менш трагічно людина сприймає стресові ситуації, тим менш руйнівний вплив матиме стрес. Потрібно ставитися до себе не як до жертви обставин, зберігати активну життєву позицію, створювати для себе позитивну позицію до світу, спокійно сприймати ситуацію, якою б вона не була.

Ефективний спосіб боротьби з емоційним вигоранням-засвоєння навичок позитивного мислення. Сутність позитивного мислення – в умінні сприймати ситуацію, не оцінюючи її. Здатність позитивно мислити допомагає конструктивному вирішенню проблем, самозбереженню, підтримці фізичного та психічного здоров'я.

Зміст позитивного мислення – усувати з власної мови і мислення вислови, що несуть у собі безвихідь, самозвинувачення, відсутність надії на вирішення проблеми. Збирати в свою "психологічну скарбничку" позитивні вислови, прислів'я, притчі, що допоможе навчитися дивитися на проблеми, що виникають, у позитивному ключі. Наприклад: "Під лежачий камінь вода не тече", "Дорогу здолає той, хто йде", "Сів у човен – значить греби", "Все, що не робиться, робиться на краще".

Дуже важливою є здатність до розслаблення і саморегуляції. Чим краще ми вміємо розслаблятися, стимулювати свій психічний стан, тим вища наша емоційна стійкість.

Для профілактики емоційного вигорання можна використовувати такі ресурси:

1. Особистісні ресурси – це наша мотивація, життєвий і професійний досвід, самоповага, самодостатність, емоційно-вольові якості.

2. Соціальні ресурси – професійна допомога фахівців, наявність підтримки, моральна допомога з боку найближчого оточення, співучасть і співчуття близьких, солідарність і згуртованість сім'ї.

3. Інформаційні ресурси – це пошук інформації про способи вирішення ситуацій, що викликають стрес.

4. Матеріальні ресурси – це безпека нашого життя, сприятливі гігієнічні чинники праці та життя, фінансова стабільність, рівень доходу, достатній для відновлення сил.

Існує безліч рекомендацій, які допомагають орієнтуватися у виробленні стратегій самопомоги. Один з ефективних способів поліпшити свої відносини з дитиною – складання карти здібностей. При цьому необхідно записати всі можливості (фізичні, розумові, душевні та ін.), властиві дитині (вміє добре їздити на велосипеді, добрий, уразливий, уміє привертати увагу, красиві очі, погано вміє переказувати тощо). Роблячи це, прийомні батьки та батьки-вихователі дитячих будинків сімейного типу можуть виявити, що у дитини є не тільки недоліки, які турбують щодня, а також багато унікальних рис і таких, від яких радісно.

Висновки. Емоційне вигоряння у прийомних батьків та батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу – це відповідна реакція на тривалі стреси міжособистісної взаємодії у сім'ї. Цей процес має свої специфічні ознаки та характеристики, а також стадії розгортання. На протікання процесу емоційного вигоряння у родині впливає те, наскільки кожен член сім'ї прагне піклуватися один про одного, чи є у сім'ї повага і взаємодовіра. Ефективний спосіб боротьби з емоційним вигорянням – засвоєння навичок позитивного мислення та розвиток здатності до розслаблення і саморегуляції, вироблення стратегій самопомоги.

Для профілактики емоційного вигоряння прийомні батьки та батьки-вихователі дитячих будинків сімейного типу можуть використовувати особистісні, соціальні, інформаційні та матеріальні ресурси.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у розробці та апробації профілактично-корекційної програми емоційного вигоряння прийомних батьків та батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу.

Список використаних джерел

1. Варга А. Я. (2009). Введение в системную семейную психотерапию. М.: "Когнито-Центр".
2. Вертель А. В., Кузікова С. Б. (2019). Емоційне вигоряння як фактор порушення професійної ідентичності (на прикладі "стадії дзеркала" Ж. Лакана. Психологічні технології ефективного функціонування та розвитку особистості: монографія / за ред. С. Д. Максименка, С. Б. Кузікової, В. Л. Зливкова. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.
3. Водопьянова Н. Е., Старченкова Е. С. (2009). Синдром выгорания: диагностика и профилактика. СПб.: Питер.
4. Козуб Я. В. (2016). Програма корекції емоційного ставлення студентів до навчання та перевірка її ефективності. Вісник Харківського на-

ціонального педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія, вип. 54, 93-112.

5. Сидорова В. Ю. (2001). Четыре задачи горя. Журнал практической психологии и психоанализа, 1-2, 24-27.

6. Шевченко Л. М. (2018). Професійне вигоряння працівників поліції. Магістерські читання. 2018. Миколаїв: ПВНЗ МКУ імені Пилипа Орлика, 123-125.

7. Щербаков Д. О. (2018). Професійне вигоряння військовослужбовця. Магістерські читання. 2018. Миколаїв: ПВНЗ МКУ імені Пилипа Орлика, 125-127.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Varha, A.Ya. (2009). Vvedenye v systemnuu semeinuu psykhoterapiyu. M.: "Kohnyto-Tsentr".

2. Vertel, A. V., Kuzikova, S. B. (2019). Emotsiine vyhorianniay ak faktor porushennia profesiinoi identychnosti (na prykladi "stadiidzerkala" Zh. Lakana. Psykholohichni tekhnolohii efektyvnoho funktsionuvannia ta rozvytku osobystosti: monohrafiia / zared. S. D. Maksymenka, S. B. Kuzikovi, V. L. Zlyvkova. Sumy: Vyd-vo Sum DPU imeni A. S. Makarenka.

3. Vodopianova, N. E., Starchenkova, E. S. (2009). Syndrom vyhoraniya: dyahnostyka y profylaktyka. SPb.: Pyter.

4. Kozub, Ya. V. (2016). Prohrama korektsii emotsiinoho stavlennia studentiv do navchannia ta perevirka yii efektyvnosti. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody. Psykholohiia, vyp.54, 93-112.

5. Sydorova, V. Yu. (2001). Четыре задачи горя. Zhurnal prakticheskoi psykholohyy y psykhoanaliza, 1-2, 24-27.

6. Shevchenko, L. M. (2018). Profesiine vyhoriannia pratsivnykiv politsii. Mahisterski chytannia – 2018. Mykolaiv: PVNZ MKU imeni Pylypa Orlyka, 123-125.

7. Shcherbakov, D. O. (2018). Profesiine vyhoriannia viiskovosluzhbovtisia. Mahisterski chytannia – 2018. Mykolaiv: PVNZ MKU imeni Pylypa Orlyka, 125-127.

N.O. Yevdokymova, Y.V. Voskevych. Signs and reasons of emotional burnout that stepparents and parents-educators of family-type orphanages have. The article states that the activities of foster parents and caregivers of orphanages of family type are emotionally intense and can lead to emotional burnout. It is noted that emotional burnout has a very negative impact on a person, undermines his or her health and desire to work. The main components of emotional burnout are identified: emotional exhaustion (experiencing devastation and

powerlessness); decreased sensitivity to other people (display of indifference, callousness, heartlessness, rudeness); diminution of their achievements (loss of meaning and desire to make personal efforts), intention to return the child. It is emphasized that the likelihood of burnout is higher if problems in the child-parent relationship are compounded by problems at work, conflicts between spouses, and loss of meaningful relationships. The signs of emotional burn-out of the substitute parents are as follows: a decrease in the enthusiasm with which the child's admission to the family began; increased sense of responsibility for the upbringing of children; irritability, nervousness, anxiety, constant fatigue; justification instead of decisions; distance from children, feeling bored when near children; feeling of desolation, insults; anger, suspicion; feeling frustrated; bleak life prospects (especially in relation to children).

Stages of burnout syndrome are characterized: withstanding, not withstanding personal deformities. The stages of deployment of the burnout process in substitute parents have been identified and characterized: preventive; decrease in level of own participation; occurrence of destructive reactions and behavior; occurrence of psychosomatic reactions; disappointment. The effectiveness of learning positive thinking skills and the ability to relax and self-regulate, has been emphasized.

Keywords: burnoutsyndrome, emotional burnout, stepparents, parents-educators of family-type orphanages.

УДК 159.922.8

Н.О. Кордунова, Н.С. Дмитріюк

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Н.О. Кордунова, Н.С. Дмитріюк. Психологічні особливості становлення професійної компетентності студентів у процесі фахової підготовки. У статті представлено аналіз наукових підходів до визначення змісту, структури і функцій професійної компетентності. Розглянуто різні підходи на розуміння її сутності та тих складових, які утворюють її якісне наповнення. Підкреслено, що професійна компетентність фахівця є інтегрованим, комплексним явищем, яке поєднує знання, уміння та навички, здібності особистості, показники загальної культури, вміння виконувати професійні обов'язки. Вона є результатом підготовленості фахівця, якісною характеристикою володіння професійною діяльністю і передбачає усвідомлене прагнення особистості до даної діяльності. Подано результати емпіричного дослідження психологічних особливостей професійної компетентності в структурі особистості студента. Наводяться результати дослідження особливостей їх прояву. Підтверджується думка про те, що професійна компетентність є важливим критерієм якості фахової підготовки студента і ґрунтується на взаємодії особистісних і професійних якостей, що визначають їх спрямованість та ставлення до майбутньої діяльності. Розкрито можливості її формування в умовах фахової підготовки. Отримані дані